

Ջակայքը կան մանր ու կանաչազարդ բլուրներ և ընդարձակ դաշտեր, հանդերձ բարեխառն և անփնաս կլիմայով :

Պրազիլի մայրաքաղաքն է Ուիոյ լիաներոյ, որն որ գեղեցիկ ու բանուկ նաւահանգիստ մը ունի : Իսկ Տէրուծեան ընդհանուր հասը սովորաբար 50^{էն} 60 միլիոն ֆր. կը հասնի, իսկ եւքը միշտ քիչ մը աւելի է : Համաքային զինուորուծեան ուժը 60,000 զինուորով կը կազմուի, սակայն 25,000 միայն կիրթ են . 25 կտոր ալ պատերազմական նաւ :

Գոյունպիա կրամ Գոյունպեան Հաւարակապետոքիւնք :

Պրազիլի վրայ համառօտ կերպով մը խօսելէն ետքը՝ կ'անցնինք հիմա Վուլումպիոյ վրայ խօսիլ որն որ հարաւային Լմերիկոյ մէջ երկրորդ տէրուծիւնն է թէ իր տարածութեամբն և թէ բնակչօքը : Սակայն՝ ինչպէս գրեթէ բոլոր Լմերիկայի տէրուծիւնները, այս երկիրս ալ իր անհուն տարածութեանը համեմատ, որ 72,000 քառակուսի ալ. մղոն է, 4,200,000 բնակիչ ունի :

Վուլումպիոյ առաջին տիրապետողները Սպանիացիք եղան ձէ դարուն մէջ, և իրեք գլխաւոր նահանգ բաժնելով՝ առաջինը անուանեցին փոխարքայութի՝ Լոր Լրանադայ, երկրորդը՝ ոստիկանութիւն Վարագասայ և Սենեհհուելայ, ու երրորդը՝ ոստիկանութիւն Վիդոյ՝ որ Լերուի պաշտպանութեան տակն էր : Իսկ այս դարու սկիզբները մեծին՝ Լաբուլէոնի ինքնակալութեանը միջոց երբոր Փերդինանտոս է . Սպանիոյ թագաւորը իր աթոռէն ինկաւ, մէկէն Վուլումպիայի մէջ մեծ խռովութիւն մը ծագեցաւ, որն որ ի սկզբան թէպէտ ի նպաստ թագաւորին էր, բայց վերջը ազատութեան ոգին իրենց մէջն ալ արծարծելով և Լնգլիացոյ գրգռութեամբը 1810^{էն} իրենք զիրենք ազատ հռչակեցին անկախ ի Սպանիոյ : Սպանիացիք թէպէտ շատ ջանացին ասորս տամբները նուաճել, բայց Պոլիվար ե.

րևելի զօրավարը՝ որն որ ապստամբաց գլուխն էր՝ 1812^{էն} մինչև ի 1820 նոր պետութեան պաշտպանութեանը համար պատերազմելով յաղթեց Սպանիացոյ՝ որով և ազատարար հայրենեաց կոչուեցաւ : Իսկ վերջերս այսինքն 1829^{էն} Սենեհհուելա գաւառը հասարակապետութենէն բաժնուելով զատ իշխանութիւն եղաւ, որով և յաջորդ տարին ալ ամբողջ տէրութիւնը իրեք առանձին հասարակապետութիւն բաժնուեցաւ, որք են՝ Լոր Լրանադայ, Սենեհհուելա, և Լագուատոր :

Վուլումպիոյ կլիման և բուսաբերութիւնը երկրին դրիցը համեմատ փոփոխական է, զոր օրինակ բարձրաւանդակ տեղերուն կլիման, որոնք Բարաժոս կը կոչուին, խոնաւ ու ցրտին է և երկինքը ամպամած . խոնարհագոյն բարձրաւանդակ ըստաճներունը՝ թէպէտ բարեխառն, սակայն բուսոց առաջ գալուն շատ այնչափ յարմար չէ : Իսկ լեռանց ստորոտից և հովիտներուն օդը շատ փնասակար է : Սակայն երկիրը գրեթէ ամէն տեսակ պտղեղէն կը բուսցնէ . ասոնցմէ դուրս շատ մ'ալ հանքեր ունի՝ որոնց գլխաւորներն են ոսկի, արծաթ և բլադին : Երկրին վաճառականութիւնը գրեթէ բովանդակ Լնգլիացոյ ձեռքն է :

Վուլումպիոյ բոլոր բնակիչը՝ ինչպէս նաև բոլոր Լմերիկայի ուրիշ տէրութիւններուն, ըստ մասին սպիտակ են և ըստ մասին շնդիկ և Լյափշիկ : Եսոնց մէջէն շնդիկները գրեթէ բոլոր երկրին երիզուտ տեղուանքը կը բնակին ու շատ զօրաւոր են : Իսկ Լյափշիկները համագունդ ծովեզերեայ տեղուանք կը բնակին, և այն հնդիկները որոնք դաշտերու մէջ կը բնակին, աւելի արիասիրտ ու ուժեղ են քան լեռներու մէջ բնակողները որ ընդ հանրապէս բարեմայն են և վատասիրտ :

Ես իրեք գաճակեցաւ պետութեանց մայրաքաղաքներն են Վարագաս Սենեհհուելայի, Պոկոդա Լոր Լրանադայի և Վուլիդոյ Լագուատորի : Լըումուտքն և զինուորութիւննին զատ

զատ ըլլալով՝ աւելորդ կը սեպենք իւրաքանչիւրինը հոս դնելը :

Չինաց կայսրը, իր ընտանիքն և կառավարութեան կերպը :

Եւ ընդարձակ կայսրութեան գլուխն և պատուով առաջին անձը կայսրն է որն որ իրենց լեզուովը (Թա-հօանկ-Թի) այսինքն մեծն և ինքնիշխան կայսր, և կամ (Թիան-Թսէյ) երկնից որդի կը կոչուի, ու Չինաց մէջ միայն աս իշխանութիւնն է որ յաջորդաբար որդւոց որդի կ'երթայ. սակայն աս յաջորդութիւնն ալ պարզ ըստ բախտի միայն չէ, այլ ընտրութեամբ է. այսինքն ոչ միշտ անդրանիկները կայսերական աթոռին ժառանգ կ'ըլլան, այլ ներկայ կայսրը կրնայ իր ազատութեամբն ընտրել իր ընտանեաց մէջէն զորն որ աւելի յարմար կը դատէ իբրեւ կարող լաւ կերպով կառավարելու տէրութիւնը: Իբրեւ կայսր՝ երկնից և կայսրութեան ներկայացուցիչն է, իսկ իբրեւ կառավարիչ՝ հայր և մայր կը կոչուի իր ժողովրդեանը, իբրեւ Թէ յերկնից որոշուած է զիրենք գործունօք սիրելու համար: Իրմէ մեծ միայն կը սեպուին երկինք, երկիրս և իր նախնիքը՝ որոնց պարտական է աւմենայն յարգութիւն ընծայելու: Իր ամէն ըրածներուն միայն երկնից պատասխանատու է, և հոն միայն կ'ուղղէ իրեն հեծութիւնները, ինչպէս նաև հատարակաց դժբաղդութեանց միջոց ալ՝ անկէ օգնականութիւն և նպաստ պարտական է ինդրելու: Իրեն պահուած է երկնից հրամանները հրատարակել, և դարձեալ զանոնք ըստ տեղւոյն տնօրինել: Տէրութեան մէջի ամեն իշխանութիւններն և պաշտօնները իրմէ միայն կախումն ունին, և առանց իրեն հաւանութեանը մեծ բան մը չկրնար ըլլալ: Սակայն հանդերձ այսու ամենայնիւ իր իշխանութիւնն ալ չափաւորեալ է, մասնաւոր հին իմաստնոց և փիլիսոփայից գրուածներովը, որոնք Չինացւոց մէջ սրբազան բա-

նէր կը սեպուին հազարաւոր տարիներէ 'ի վեր, և իմաստնոց խումբէն՝ որոնց ձեռքն է տէրութեան պաշտօններուն մեծ մասը:

Ինդհանուր տեսութեամբ նայելով Չինութեան կառավարութիւնը տանուտէրական է, որ է ըսել ընտանեաց ամենէն գլխաւորը կը կառավարէ բոլոր կայսրութիւնը. անոր համար իւրաքանչիւր նահանգին կուսակալն ալ պէտք է որ ընտանեաց մը գլուխ կեցող բարի հօր մը պարտքերը լիովին իր անձին վրայ ցուցնէ: Երբեք ուրիշ որ և իցէ ստորին պաշտօնեայք ալ պարտական են իրենց յանձնուած ժողովրդեանը վրայ հսկել և անոնց պիտոյիցը ուշ գնել հօր մը պէտքայց աս ալ յայտնի է որ շատ անգամ այս գեղեցիկ սկզբանց համեմատ չլըլար գործադրութիւնը:

Տարակոյս չկայ որ անկարելի բան է 360 միլիոն և աւելի ևս բազմաթիւ ժողովուրդ մը իբրեւ մէկ ընտանիք մը կառավարել. այս պատճառաւ կայսրը շատ անգամ ծածուկ պաշտօնակալներ կը խաւրէ որ իւրաքանչիւր գաւառաց կուսակալներուն բռնած կերպքնեն ու իմանան. բայց աս պաշտօնակալները շատ անգամ իրենց յանձնուած պաշտօնն արդարութեամբ չեն կատարեր: Ո՛ր և իցէ բոլոր ունեցող մը չկրնար անմիջապէս կայսեր դիմել այլ պէտք է որ նախ պալատին հազարապետներուն ներկայացնէ զայն, որոնց շահախնդրութեանը շատ անգամ ձեռք չտար որ ընդունածնին կայսեր ներկայացնեն և այսպէսով աղերսաւ գիրներն իրենց վախճանին չեն հասնիր որով և աղերսարկուն ալ չկրնար արդարութիւն ընդունիլ: Աշտուակրծութեամբ պաշտօնի մը հասնիլը շատ յաճախած է Չինացւոց մէջ, որոնք պաշտօնի հասնելէն ետքը իրենք ալ կը սկսին ուրիշներէն կաշառք ընդունիլ: Երկայ առաջ կու գայ այն օրէնքը որ քի տակ առնելէն որ կ'արգիլէ գլխաւոր պաշտօնեաներուն բնաւ պարգև մը չընդունիլ: Այսեր հրամանները ճշգրիտ 'ի գործ չեն դրուիր, և մասնա-